

اخلاق زیارت امام حسین علیه السلام؛ نوعی

تجربه دینی

پژوهشی میان رشته‌ای (فلسفه اخلاق و

فلسفه دین)

زائر واقعی کسی است که ادب و اخلاق زیارت را قبل از زیارت، هنگام زیارت و بعد از زیارت به جای آورد. بنابراین فرق بزرگی است بین کسی که بدون رعایت ادب، اخلاق و ملاک زیارت، به زیارت برود، با کسی که ادب و اخلاق زیارت را به جای آورد. آداب زیارت امام حسین و بایسته‌ها و مواردی که برای زیارت امام حسین از طریق ادعیه و روایات بیان شده است، به عنوان اخلاق زیارت امام حسین محسوب می‌گردد.

اخلاق قانونگذاری Legislation Ethics

« قانون‌گذار آرمانی و مورد تایید ما کسی است، که بتواند ادب قانون‌گذاری را در مقام تشریع و بیان قانون رعایت نموده و از اخلاق ناظر به این قانون تبعیت کند؛ » به تعبیر دیگر قانون‌گذاری او باید مطابق با ملاک‌ها و معیارهای درست باشد و اگر مطابق با معیارها و ملاک‌های درست تشخیص داده و قانون‌گذاری کند، در این صورت اخلاق قانون‌گذاری را رعایت کرده است.

(فنایی، ۱۳۹۶: ۶۹-۷۰)

در شریعت اسلام و در مغرب‌زمین معیارها و ملاک‌های زیادی برای قانون‌گذاری وجود دارد و هر یک از قانون‌گذاران، مُصلحان و متفکرین، طرفدار یک مکتب یا نظریه شده است. البته هر کس بر مبنای دلیلی به سمت نظریه یا مکتبی سوق پیدا کرده است. در مغرب‌زمین فرق عظیمی است میان این که قانون‌گذار مورد توجه ما فضیلت‌گرا بوده و بر مبنای اخلاق فضیلت نظر داده و شخصیت فرد مد نظر اوست؛ و این که عمل کردن به فضائل و دوری جستن از رذائل و ملکه شدن این فضائل در درون افراد ملاک و معیار است، یا پیامدگرا و فایده‌گرا بوده و کار اخلاقی را کاری می‌داند که موجب بیشترین خوشی برای بیشترین تعداد افراد گردد؛ یا پیامدگرا و خودگرا بوده و کار اخلاقی و صحیح را کاری بداند که موجب تأمین منافع خود شخص گردد؛ یا وظیفه‌گرا بوده و کار اخلاقی را کاری میدانند که بر مبنای وظیفه انجام شود؛ و یا پیرو نظریه امر الهی بوده و همه کارها و امور را وابسته به اراده خداوند بدانند.

در مشرق زمین و در میان مسلمین نیز نظریات و مکاتب گوناگونی وجود دارد؛ تفاوت عظیمی است میان این که قانون‌گذار مورد نظر ما موجودی باشد که امر و نهی‌ها و احکام او، تعبدی و خارج از دسترس یا عقول ما باشد و عقول بشری را توان راه یافتن به آن نباشد؛ به گونه ای که دین جهت دهنده به عقل باشد، همان گونه که عطار در منطق الطیر خود می‌گوید:

عقل سرکش را به شرع افکنده کرد تن به جان و جان به ایمان زنده کرد
یا این که امر و نهی‌ها و دستورات او تابع حق مداری، عدالت و عقل محوری باشد و یا این که امر و نهی‌ها و دستورات او تابع مصلحت و مفسده باشد.

از طرف دیگر واقعهای که از سر انسان می‌گذرد و نسبت به آن آگاه است، تجربه است. تجربه دینی هم غیر از تجربه‌های متعارف است و متعلق تجربه دینی موجودی ماورای طبیعی مانند خدا و یا موجودی است که با خداوند مرتبط است، مانند ائمه معصومین علیهم السلام. «تجربه واقعهای است که شخص از سر می‌گذراند. (خواه به عنوان عامل و خواه به عنوان ناظر) و نسبت به آن آگاه و مطلع است.» (پترسون، ۱۳۷۶: ۳۶-۳۷) «اصطلاح تجربه دینی به درستی بر تجربه‌های انسان در زندگی معنوی و مذهبی‌اش اطلاق می‌شود. که شامل تجربه‌هایی چون احساس گناه، بخشوده شدن، حذف، تمنا، سپاسگزاری و امثال آن نیز می‌شود، اما نگاه معمول فلسفی به تجربه دینی، دایره افق دید بسیار دقیق‌تر و محدودتری دارد و به تجربه‌هایی می‌پردازد که فرد آنها را نوعی آگاهی تجربی از خداوند محسوب می‌کند.»

اخلاق زیارت امام حسین علیه السلام

امام حسین (ع) صاحب چنان مقام بالایی است که خاتمی در شرح زیارت وارث می آورد که ارث بردن امام حسین (ع) از پدر و حقیقت علویّه او، جامع هر دو جهت است: هم از جهت طبیعی و ناسوتی، و هم از جهت مراتب عالیه نورانی ارث، وارث محسوب می شود. خاتمی این میراث بری را مکمل و متمم همان وراثت نورانی در نظر می گیرد که امام حسین (ع) از آدم تا خاتم برده است. (خاتمی، ۱۳۹۹: ۴۱۰) مقام امام حسین (ع) از چنان عظمتی برخوردار است که « نورانیت آن حقیقت حسینه در عالم باطن تا ظهور در عالم ناسوت در اصلاّب شامخه و أرحام مطهره منتقل و سپس در هیکل ناسوتی او ظهور یافت. » (همان، ۴۱۰) در زیارت وارث هم آمده است که «یا مَوْلای، أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ نُوراً فِي الْأَصْلَابِ الشَّامِخَةِ وَالْأَرْحَامِ الْمُطَهَّرَةِ، لَمْ تُنَجِّسْكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسِهَا، أَشْهَدُ أَنَّكَ يَا مَوْلَايَ مِنْ دَعَائِمِ الدِّينِ وَ أَرْكَانِ الْمُسْلِمِينَ وَ مَعْقِلِ الْمُؤْمِنِينَ. » (ابن مشهدی، ۱۴۱۹: ۴۳۱)

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: قُلْتُ لَهُ إِذَا خَرَجْنَا إِلَى أَبِيكَ أَفَكُنَّا [أَفَلَسْنَا] فِي حَجٍّ قَالَ بَلَى
قُلْتُ فَيَلْزِمُنَا مَا يَلْزِمُ الْحَاجَّ قَالَ مَنْ مَاذَا قُلْتُ مِنَ الْأَشْيَاءِ الَّتِي يَلْزِمُ الْحَاجَّ قَالَ يَلْزِمُكَ
حُسْنُ الصَّحَابَةِ لِمَنْ يَصْحَبُكَ وَ يَلْزِمُكَ قَلَّةُ الْكَلَامِ إِلَّا بِخَيْرٍ وَ يَلْزِمُكَ كَثْرَةُ ذِكْرِ اللَّهِ وَ
يَلْزِمُكَ نِظَافَةُ الثِّيَابِ وَ يَلْزِمُكَ الْغُسْلُ قَبْلَ أَنْ تَأْتِيَ الْحَائِرَ وَ يَلْزِمُكَ الْخُشُوعُ وَ كَثْرَةُ
الصَّلَاةِ وَ الصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ يَلْزِمُكَ التَّوْقِيرُ لِأَخْذِ مَا لَيْسَ لَكَ وَ يَلْزِمُكَ
أَنْ تَغُضَّ بَصْرَكَ وَ يَلْزِمُكَ أَنْ تَعُودَ إِلَى أَهْلِ الْحَاجَةِ مِنْ إِخْوَانِكَ إِذَا رَأَيْتَ مُنْقَطِعًا وَ
الْمُوَاسَاةَ وَ يَلْزِمُكَ التَّقِيَّةُ الَّتِي قَوَامُ دِينِكَ بِهَا وَ الْوَرَعَ عَمَّا نَهَيْتَ عَنْهُ وَ الْخُصُومَةَ وَ
كَثْرَةَ الْإِيمَانِ وَ الْجِدَالَ الَّذِي فِيهِ الْإِيمَانُ فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ تَمَّ حُجُّكَ وَ عُمَرَتُكَ وَ
اسْتَوْجِبْتَ مِنَ الَّذِي طَلَبْتَ مَا عِنْدَهُ بِنَفَقَتِكَ وَ اغْتَرَابِكَ عَنْ أَهْلِكَ وَ رَغْبَتِكَ فِيمَا رَغِبْتَ
أَنْ تَنْصَرِفَ بِالْمَغْفِرَةِ وَ الرَّحْمَةِ وَ الرِّضْوَانِ.

تطبيق اخلاق زیارت امام حسین علیه السلام بر تجربه دینی

به اعتقاد میرچا ایلیاده « از نظر انسان مذهبی مکان، متجانس نیست » (ایلیاده، ۱۳۷۵: ۲۱) ولی از منظر تجربه نامقدس، مکان متجانس و خنثی است. (همان، ۲۲) همان گونه که در قرآن کریم آیاتی خطاب به حضرت موسی وجود دارد که به هنگامی که میخواهد وارد سرزمین مقدس طوی در صحرای سینا شود، می‌فرماید: « ۱۰. آنگاه که آتشی دید و به خانوداهش گفت: درنگ کنید، که من آتشی دیدم، باشد که پاره‌ای از آن را برای شما بیاورم یا در پرتو آن راه یابم. ۱۱. پس چون بدان رسید، ندا داده شد: ای موسی ۱۲. همانا منم من که پروردگار تو هستم، بی‌درنگ کفش‌هایت را درآور، که تو در سرزمین پاک طوی هستی. » (طه: ۱۰-۱۳)

«ویلیام جیمز» درباره تجربه دینی و تنوع احوال دینی، کتاب خوبی به نام «تنوع احوال دینی» نوشت که صد سال پس از او «چارلز تیلور» از طریق کتاب خود، «تنوع دین در روزگار ما: دیدار دوباره با ویلیام جیمز» به این موضوع پرداخت و به آراء ویلیام جیمز، بازگشت کرد. او معتقد است مباحثی که جیمز مطرح کرده، از جمله مباحث بسیار مهم و کاربری برای جامعه است و بسیاری از مشکلات نظری و عملی مربوط به دین را به خوبی، مطرح ساخته است. از این دو اثر نیز یک رشته آراء استفاده می شود..

نتیجه گیری

آداب زیارت امام حسین (ع) در روایات متعددی وارد شده است که از آنها می توان اخلاق زیارت امام حسین (ع) را استخراج کرد. زائرانی که قصد دارند زیارت مقبول و درستی داشته باشند، باید ادب و اخلاق زیارت، خصوصاً زیارت امام حسین (ع) را رعایت کنند. با پای پیاده به زیارت رفتن، لباس های تمیز و نو پوشیدن، پرهیز از خوردن غذاهای لذیذ و گران قیمت، غسل کردن، اندوهگین بودن و مواردی از این قبیل جزء مصادیق ادب و اخلاق زیارت امام حسین (ع) محسوب می گردند. هر چقدر زائر ادب و اخلاق زیارت را بیشتر رعایت کند، زیارت کامل تر و مقبول تری خواهد داشت و در کنار آن تجربه دینی موفق تر و متفاوت تری نسبت به دیگر زائران کسب خواهد کرد. اهمیت این موضوع زمانی بیشتر می شود که از میان کسانی که زیارت می کند، حرم امام حسین (ع) را که به عنوان یکی از مقدس ترین مکان ها است، در زمانی که به عنوان زمانی مقدس محسوب می گردد و این که خود شخص امام حسین (ع) که به عنوان امام معصوم و جزء مقدس ترین افراد عالم محسوب می گردد، را انتخاب کند. در نهایت می توان گفت که امام حسین (ع) به عنوان امام معصوم شیعیان و سالار شهیدان و به عنوان الگویی برای زیارت کردن می باشد که دارای شرایط و آدابی برای زیارت کردن می باشد که زائر واقعی با رعایت کردن آنها می تواند تجربه دینی موفق را کسب کند.